

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

A SZAKMUNKÁS MEGVÁLTOZOTT SZEREPE A KORSZERŰ MEZŐGAZDASÁGBAN¹

A gazdaságban, a korszerű technológia ágazati méretű alkalmazásának színterén, a termelési rendszerhez való csatlakozással olyan technikai és technológiai irányzat jut érvényre, amelynek az egyik legjellemzőbb vonása a munkamegosztás elmélyülése. Az elkülönült új munkakörök sorozata alakult ki ezekben az ágazatokban. Olyan nagyfokú specifikusak ugyanis a munkakörök technológiai és műszaki követelményei, hogy — betanított és műveztetett, illetve ellenőrzött munka mellett — gyakorlatot nem szerzett dolgozókkal a rendszer folyamataiban dolgozók még rossz hatásfokkal sem helyettesíthetők.

Alapvető változást jelentett, hogy a termelési rendszerekben a fizikai munka kuleszmunkásainak, a traktorvezetőknek a tevékenységét nem lehet többé minimális technológiai felkészültséggel, főként gyakorlati tapasztalatokra alapozva ellátni. A munka kategorizálása szempontjából ez azt jelenti, hogy a tömeges traktormunka megszűnt egyszerű betanított munkának lenni, és bonyolult betanított munkává és szakmunkává vált. A munkafolyamatok előtti elméleti és munkafogásbeli felkészítés, a munkaköri betanítás igénye szüntette meg a traktorvezetők korábbi, szinte korlátlan helyettesíthetőségét.

¹ Részlet a szerzőnek a Magyar Agrártudományi Egyesületben elhangzott „Az üzemi-technikai munkamegosztás újabb tendenciái a termelészövetkezetekben” c. előadásából.

Tulajdonképpen ez a leglényegesebb eleme az utóbbi években a munkamegosztás fejlődésének. A termelési rendszeren kívül szervezett folyamatokban ugyanis ugyanazon tevékenység alacsonyabb szinten, rosszabb gazdasági hatásfokkal, általában különböző szakembertípusok közötti helyettesítéssel megoldható. Ez a helyettesíthetőség nem a munkaerő széles körű alkalmazásán alapul, hanem ellenkezőleg, az alacsony technikai színvonallal összefüggő igénytelenséggel. A termelési rendszerek technológiájának zártsága és ezzel együtt a helyettesíthetőség lecsúsztatottsága igen magas fokú, teljesítményre képes tudással párosul, és minden esetben fejlett üzemi munkamegosztáson alapul.

A termelési rendszereknek ez az ágazati hatása, egyúttal egy-egy döntő területen szétfeszíti vállalati méretekben a folyamatok hagyományos szervezését. A megjelenő új kapacitások célszerűtlenné teszik az alacsonyabb technikai szintek racionalizálhatónak mutatózó folyamatok, szervezések sorozatát. A részletek, a munkaműveletek racionalizálása, az e téren feltárható tartalékok nem váltak mellékessé. Napirendre kerültek azonban olyan átfogó korszerűsítések is, amelyek egy-egy ágazat vagy üzemen rész számára technikai szintáttörést jelentettek.

A MŰVEZETŐ

A korszerű, iparszerű termelési eljárások általános jellemzője, hogy az élőmunka-ráfordítás technizálódott, nagyüzemi keretek között nagy biztonsággal végzendő, technizált munkának — amennyiben automatizálása átfogóan nem biztosítható — alapvető sajátossága a művezetés iránti igénye. Ez az üzemi technikai munkamegosztás további bővítését eredményezi. A művezetői funkciók ellátása más ismeretstruktúrát igényel, mint a korábbi technikai funkció, melynél fokozott a

szerpe a középfokú iskolázottság mellett a szakmunkástudásnak és a nagy gyakorlatra alapozott speciális, munkaköri tudásnak és munkairányító készségnek.

A művezető — a munkahelyi vezetésnek ez az ipari kulesembere — a folyamataiban részlegesen automatizált vagy komplexen gépesített, változó természetű szituációkhoz igazodó technológiákban nélkülözhetetlen. E művezető speciális tudása mellett viszonylag kisebb a szerepe a széles profilú középiskolai tudásnak, ugyanakkor számos olyan szakelméleti ismeret birtoklására is szükség van, amely széles profilú középiskolában szinte el sem sajátítható. E tipikus kulesemberek az összekötő kapcsolatot jelentik a fizikai munka és a szellemi munka tevékenysége között. Tömeges megjelenésük a munkaegységesítés olyan speciális formáját valósítja meg, amely a szellemi és fizikai munka határfelületeit hivatott elmosni.

Úgy tűnik, mintha — az üzemi fizikai munkamegosztás fejlesztése szempontjából — elsődleges lenne a szellemi munka keretében végbemenő differenciálódás. E folyamatok valóban rendkívül fontosak, de a munkamegosztás lényeges változásának csak az egyik oldalát képezik. A szellemi munka felhalmozódása és az ésszerű munkamegosztás a fokozott volumenű szellemi tevékenységen belül önmagában nem lehet kellő hatásfokú, ha nem párosul a fizikai dolgozók szaktudásának igen jelentős növekedésével. A művezetés csak akkor lehet ipari fogalomak szerint megvalósuló, tehát nem formális tevékenység, ha egyrészt a szerelés, karbantartás funkcióit segíti, másrészt a technológiai ellenőrzés és a munkahelyellátás rendjét biztosítja. Tartalmát tekintve csak hagyományos felügyelői tevékenységet jelent a munkairányítás, ha a fizikai munka kulesemberei a technika önálló alkalmazására, a bonyolult munkaszituációkban való el-

igazításra képtelenek. Az idényágazatok igen változatos munkaszituációiban, az állandó munkahelyek munkafolyamatainak az újabb igények szerinti ellátásában azonban csak alacsony színvonalat képezhet az a felügyelői tevékenység, amely részben elemi fogások betanítására, részben pedig utólagos ellenőrzésre irányul.

A SZAKMUNKÁS

Magas termelékenységgű mezőgazdasági munkahelyeken túl nagy az önálló fizikai munkavállalással kapcsolatos hibák, technológiai károk kockázata, ha a fizikai dolgozó nem rendelkezik kellő szaktudással a munkahely önálló megszervezésére és a munka felolvasására. Ugyanakkor az ilyen típusú munkaköri jellegű szaktudás, begyakorlottság rendszerint nemcsak a hosszabb ideig tartó iskolai megalkalmazást igényli, hanem a speciális intenzív, készségfejlesztő munkaköri betanítási folyamatokat is. A magas technológiai színvonal mellett végzett mezőgazdasági munka rendszerint nem általában, hanem munkaköri begyakorlottság szempontjából bonyolult.

Ugyanakkor a mezőgazdasági üzemi, az idényágazatokban, sokkal nagyobb a jelentősége a változó munkafázisok munkaköri egyesítésének, mint az iparban. Az idénymunka ezen sajátosságai miatt igen széleskörűen lehet a munkát úgy válogatni, hogy azok homogénabb, bonyolultabb munkakört jelentenek, szak- vagy betanított munkanemeket gyakran, de időszakosan váltva tartalmazzanak. Ebből következő, hogy a mezőgazdaságban igen nagy mértékű lehet a szakmunkások betanított munkásokkal való helyettesítése. Az üzemi munkaerő-gazdálkodási érdekek a betanított munkások kiterjedt foglalkoztatottsága mellett szólnak, de ugyanakkor munkabérparitási problémák miatt gyakran nagy hangsúlyt kap ilyen határfelületeken is

a szakmu
formális sz
tapasztalh
Ezek a fi
tősek a fi
leszkedése
szakmailag
általában
töltik be,
szaképes
ilyen kör
köri körü
képzett fi
nek tűnik
iskolázott
illeszkedé
ti kellőké
az a kon
pályaszár
képzettsé
lyosan jel
gazdálkoc
számára
csak form
akkor hiá
zési form
vannak r
iskolákba
pótlás be
lógiai mu
a munka
nak meg
ellentmo
a szakm
dolatána
Csak a
tási kom
hatékony
vábbfejle
differenc
megosztá
telménye
ben a f
mellett k
ság ettől
rűlmény
szített
szempon

nyágazási-
zituációi-
munka-
nyek sze-
sak ala-
z a felü-
zben ele-
en pedig

a szakmunkás-képesítés (helyenként formális szakmunkásoklevél-kultusz is tapasztalható).

zógazda-
az ön-
apesola-
kocká-
rendel-
munkahely
munka fe-
zen ilyen
aktudás,
nemcsak
megala-
s inten-
ri betá-
as tech-
ett me-
at nem
begya-
ult.
i üzemi-
kal na-
munka-
k, mint
n saját-
n lehet
y azok
akakört
t mun-
akosan
vetke-
n igen
nkások
helyet-
gazdál-
nkások
mellett
épari-
nagy
eken is

Ezek a problémák különösen jelen-
tősek a fiatal szakmunkás üzemi beil-
leszkedése szempontjából, ugyanis a
szakmailag igényesebb munkaköröket
általában gyakorlott fizikai dolgozók
töltik be, akik esetenként formális
szakképesítéssel nem is rendelkeznek.
Ilyen körülmények között a munka-
körü körülményekhez viszonyítva túl-
képzett fiatalok számára célszerűtlen-
nek tűnik a szakmunkás életpálya. Az
iskolázott fiatal munkaerő üzemi be-
illeszkedésének folyamatát nem is segí-
ti kellőképpen a szakmunkásképzésnek
az a koncepciója, amely az egész élet-
pálya számára egyfokozatú szakmunkás-
képzettséget biztosít. A probléma sú-
lyosan jelentkezik az üzemi munkaerő-
gazdálkodásban is, hiszen az üzemek
számára a szakmunkásképzés gyakran
csak formális utánpótlást jelent. Ugyan-
akkor hiányoznak azok a speciális kép-
zési formák (illetve csak szórványosan
vannak meg az állami gazdasági üzemi
iskolákban), amelyek a munkaerő-után-
pótlás beilleszkedését az üzemi techno-
logiai munkamegosztás lehetőségeinek,
a munkaköri hierarchia sajátosságai-
nak megfelelően oldják meg. Ezen
ellentmondásból azonban nem szabad
a szakmunkások foglalkoztatása gon-
dolatának a feladására következtetni.

Csak az a szakmunkás-foglalkozta-
tási koncepció biztosíthatja valóban
hatékonyan a termelőerők jelentős to-
vábbfejlesztését, amely a képzettség
differenciáltságát az üzemi munka-
megosztáshoz, a konkrét üzemi köve-
telményekhez igazítja. Ellenkező eset-
ben a formális szakmunkás-képesítés
mellett kialakul a munkaköri alkalmas-
ság ettől eltérő értékrendje, és ez a kö-
rülmény a hosszú képzési idővel felké-
szített szakmunkások felhasználása
szempontjából nem kedvez a hatékony-

ságnak. Az iskolának ez a funkciója
azonban nem a korszerű szakmunkás-
képzés jellemzője, hanem a korábbi
mezőgazdasági szakiskolák sajátossága
volt, amikor is — a munkamegosztás
domináló szubjektív elemei miatt —
csak az általános jellegű készségfejlesz-
tés lehetett (leszűkített módon) az is-
kola feladata.

A mezőgazdasági fizikai munka egyes
kategóriáinak az iparhoz viszonyítva
rendhagyó a gyakorisága. A betanított
munkán belül különösen nagy helyet
foglal el a bonyolult betanított munka.
A szakmunka túlnyomó része pedig
egyszerű és normális szakmunka,
amely betanított munkással, rövid
képzési formák beiktatásával, jól el-
látható. Ebből önmagában még a szak-
munkások foglalkoztatottságának az
időszerűtlensége következne. Ugyan-
akkor azonban a fizikai szakmunka ke-
retében végzendő különösen bonyolult
szakmunka követelményrendszere
messze meghaladja azt a mértéket,
amelynek szakmunkás alapképzés nél-
kül, csupán munkaköri betanítással
tömegmérétekben biztonsággal meg le-
hetne felelni. A fizikai munka ezen
specializáltságából következően indo-
koltnak látszik a szakmunkás-foglal-
koztatottság és -képzés koncepcióját
végiggondolni a legbonyolultabb fizikai
külsőmunkakörök utánpótlására a ro-
kon munkakörökön belüli (munkahely-
változtatás nélküli) mobilitási folya-
matok szemszögéből is. Ezt a sajátos
nézőpontot a művezetői kérdés meg-
oldásához fűződő munkaerő-gazdálko-
dási érdekek is indokolják.

A fizikai dolgozók felkészítését tehát
nem csupán a mindenkori üzemi-tech-
nikai munkamegosztás igényei és lehe-
tőségei szabják meg, hanem az élet-
pálya egészének az alakítása, a munka-
erő újratermelésének a komplex folya-
matai is.

Fekete György dr.